Ключові слова: *малий бізнес, мале підприємство, мікропідприємство, система державної фінансової підтримки малого бізнесу, внутрішні і зовнішні джерела фінансування, самофінансування, державно-приватне партнерство.*

THE BASIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF STATE FINANCIAL SUPPORT OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

Pronkina L. I.

Based on the analysis of the indicators of development of small business in Ukraine, the necessity of a systemic approach to the development of tools and guidelines of the state policy in the sphere of financial support of subjects of small business are justified. The structure of the system of state financial support, its levels and core components are disclosed. The necessity of state support investments in the sphere of small business, development of public-private partnership are justified.

Key words: *small business, small-enterprise, micro-enterprise, the system of state financial support of small business, internal and external funding sources, self-financing, public-private partnership.*

УДК 364-785.64

ОБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

О. В. Благоразумова, *кандидат економічних наук*
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

На основі прийнятої концепції розроблено систему одиничних і узагальнюючих показників оцінки соціального середовища та його структурних елементів — сфер життєдіяльності суспільства. Визначено їх кількісні значення. Розроблено пропозиції щодо використання запропонованої методики оцінки соціального середовища як інструментарію для вирішення практичних завдань, що виникають у процесі його розвитку та модернізації, ефективного використання бюджетних коштів, правильної розстановки пріоритетів при плануванні соціальних програм.

© Благоразумова О. В., 2013

Ключові слова: *соціальне середовище, сфери життєдіяльності, номенклатура показників, система показників, одиничні та узагальнюючі показники, соціальні стандарти.*

Постановка проблеми. В умовах соціально орієнтованої економіки та цілеспрямованого підвищення ролі людського фактора в господарській і громадській діяльності актуальними є питання створення ефективних і чітко організованих механізмів регулювання процесів нарощування якості соціального середовища. Саме у ньому формуються умови для відтворення людського потенціалу та задоволення соціальних потреб індивіда. Вихідною операцією створення такого механізму регулювання є розроблення прикладної методики оцінки соціального середовища, що дозволить виявити ступінь відповідності параметрів і умов життєдіяльності, життєзабезпечення та життєздатності людини її потребам і ціннісним орієнтирам, уявленням про гідний, повноцінний рівень життя.

У практичній діяльності під час стратегічного планування у суб'єктів управління та інших учасників процесу формування якісного потенціалу соціального середовища інноваційного типу, порівняного з досягненнями розвинених країн світової спільноти, виникає потреба у достовірній об'єктивній інформації про стан об'єкта управління. Системний аналіз реальної ситуації спрямовано на визначення наявних проблем з метою створення дієвого механізму щодо їх розв'язання і розроблення заходів щодо забезпечення умов для гармонійного соціального розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні продовжується будування соціально орієнтованої економічної системи. Її формування значною мірою залежить від створення сприятливого середовища проживання і життєдіяльності людини. На цей час накопичено значний науковий досвід з вивчення багатоаспектних проблем розвитку соціального середовища на макро- і мікрорівнях. Істотний внесок у досліджувану проблему здійснили Л. Абалкін, Д. Богиня, С. Глазьєв, С. Гринкевич, О. Грішнова, Б. Данилишин, В. Данюк, Г. Задорожний, Т. Заславська, М. Кім, М. Львов, Р. Нурієв та ін. Соціальне середовище, зокрема соціальне середовище певної території або групи людей, є динамічним і суперечливим, що спричиняє необхідність постійного моніторингу притаманних йому процесів з метою доведення його до рівня прогресивних стандартів.

Формулювання цілей. Методика оцінки соціального середовища певних територій або груп людей дозволяє отримати інформаційно-аналітичні матеріали для ухвалення оперативних, тактичних та стратегічних рішень управлінськими органами різних рівнів щодо задоволення соціальних інтересів індивідів, колективів, суспільства, держави.

Для отримання достовірної інформації необхідно поставити низку організаційних питань і виконати такі завдання:

1) визначити ситуацію оцінювання (конкретизувати об'єкт оцінки, уточнити особливості життєдіяльності населення, намітити можливе використання результатів оцінки);

2) сформувати оптимальну систему показників для оцінки соціального середовища території;

3) вибрати номенклатуру показників оцінки соціального середовища заданого об'єкта;

4) за кожним із показників номенклатури та загалом за системою показників навести розрахункові формули для отримання кількісних значень оцінки;

5) оцінити соціальне середовище з використанням конкретних показників території (об'єкта дослідження).

Виклад основного матеріалу. Соціальне середовище як компонент соціально-економічної системи виконує найважливіші функції в життєдіяльності людини із задоволення її сформованих потреб та інтересів [3–5]. Соціальні інтереси, їх взаємодія і переплетення лежать в основі механізму суспільних відносин. У разі розбіжності приватних, колективних і спільних інтересів держава контролює і регулює їх вияви, оскільки протиставлення інтересів загострює весь спектр суперечностей, притаманних соціальним і виробничим відносинам. До таких суперечностей можна віднести в першу чергу суперечності між обмеженими ресурсами і зростаючими потребами, ефективністю виробництва і зайнятістю економічно активного населення, соціальними групами населення на тлі поляризації суспільства тощо.

Сучасний підхід до управління розвитком соціального середовища засновано на базі нового типу соціального механізму, який являє собою систему цілеспрямованого суб'єктивно-об'єктивного перетворення одного рівня на інший і забезпечує найбільш ефективну реалізацію його цільової функції.

На прикладі адміністративної території невеликого міста розглянемо модель оцінки його соціального середовища. Місто як простір реалізації соціальної функції суспільства потребує створення повноцінного предметного середовища проживання і життєдіяльності соціуму, в якому людина могла б адаптуватись до сучасних вимог життя, вільно розвиватися, мати переваги в конкурентній боротьбі за власне благополуччя.

Інформаційним базисом для вирішення цього завдання можуть слугувати система вимірних показників соціального середовища та їх кількісні значення. Номенклатуру оціночних показників за сферами життєдіяльності соціального середовища, формули їх розрахунку і кількісні значення наведено в таблиці (за основу взяті середньостатистичні показники для українських міст за 2011 р. (з населенням до 200 тис. осіб)).

Таблиця

Оцінка соціального середовища міської території за сферами життєдіяльності

Сфери і показники життєдіяльності	Алгоритм розрахунку	Значення показників
1	2	3
1. Ресурсна сфера		
1.1. Індекс розвитку людського потенціалу	$I_{рлп} = \frac{I_{тж} + I_{ро} + I_{ВВП}}{3}$, де $I_{тж}$ — індекс тривалості життя; $I_{ро}$ — індекс рівня освіти; $I_{ВВП}$ — індекс ВВП на душу населення.	0,769
1.2. Рівень фінансових доходів населення	$У_{фд} = \frac{З_{ср} \times Ч_{пр} + В_{сф} \times Ч_{сф}}{2М_{п} \times Ч}$, де $З_{ср}$ — середньомісячна заробітна плата; $В_{сф}$ — середній розмір виплат із соціальних фондів; $М_{п}$ — прожитковий мінімум; $Ч$, $Ч_{пр}$, $Ч_{сф}$ — чисельність (відповідно) постійного населення території, населення, що працює та отримує виплати із соціальних фондів	0,488
Узагальнююча оцінка		0,612
2. Трудова сфера		
2.1. Рівень зайнятості	$Р_{з} = Ч_{з} / Ч_{(15–70)}$, де $Ч_{з}$, $Ч_{(15–70)}$ — чисельність (відповідно) зайнятого населення і загальна чисельність населення віком 15–70 років.	0,711
2.2. Продуктивність праці	$П_{пр}$ = ВВП / $Ч_{з}$, де ВВП — територіальний валовий внутрішній продукт	0,705
Узагальнююча оцінка		0,708
3. Інформаційна сфера		
3.1. Охоплення населення:	$О_{тб\,(тм,пк,I)} = \frac{Ч - Ч_{тб\,(тм,пк,I)}}{Ч \times Т_{max}}$,	
– телебаченням;	де $Ч_{тб}$, $Ч_{тм}$, $Ч_{пк}$, $Ч_{I}$ — чисельність постійного населення території, охопленого (відповідно) телемовленням, телефонною мережею, персональними комп'ютерами, мережею Інтернет; $Т_{max}$ — значення показника, обраного для порівняння	0,944
– телефонною мережею;		0,792
– персональними комп'ютерами;		0,466
– мережею Інтернет		0,393
Узагальнююча оцінка		0,608

Закінчення табл.

1	2	3
4. Інфраструктурна сфера 4.1. Забезпеченість закладами культурно-дозвіллєвого типу (на 10 тис. осіб)	$З_{ук} = \frac{(К_ф : Ч) \times 10000}{К_с}$, де $К_ф$ — кількість закладів культурно-дозвіллєвого типу; $К_с$ — кількість закладів культурно-дозвіллєвого типу за стандартом (або максимальне значення показника-еталона)	0,440
Узагальнююча оцінка		0,440
5. Соціально-культурна та побутова сфера 5.1. Забезпеченість житлом 5.2. Охоплення дошкільними закладами 5.3. Збереження культурної спадщини	 $З_ж = S_ф / S_н$, де $S_ф$, $S_н$ — фактична і нормативна площі житлового фонду на одного мешканця території. $О_{ду} = Ч_{дз} / Ч_д$, де $Ч_{дз}$, $Ч_д$ — чисельність дітей, які відвідують дошкільні заклади, і загальна чисельність дошкільнят. $К_{кс} = К_ф / К_н$, де $К_ф$, $К_н$ — кошти, що фактично виділяються на підтримку і збереження культурної спадщини, і необхідні кошти	 0,707 0,660 0,310
Узагальнююча оцінка		0,525
6. Екологічна сфера 6.1. Рівень антропогенного навантаження на воду, повітря, ґрунт 6.2. Екологічний рівень природного середовища	 $Р_{ан} = К_ф / К_н$, де $К_ф$, $К_н$ — кошти, що фактично виділяються на охорону природного середовища, і необхідні кошти. $Р_е = \frac{К_з - К_{нз}}{К_з}$, де $К_з$, $К_{нз}$ — кількість замірів екологічного стану природного середовища всього і кількість замірів, що не відповідають екологічним стандартам	 0,960 0,940
Узагальнююча оцінка		0,950
Інтегральний комплексний показник		0,641

Найменування показників, формули розрахунку, нормативні, стандартні та об'єктивні статистичні характеристики залучено з офіційних джерел [1; 2] та економічної літератури [6].

Узагальнююча оцінка за кожною сферою життєдіяльності ($\overline{K}_j$) визначається за формулою:

$$\overline{K}_j = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^{n} K_{ij}}\ , \qquad (1)$$

де K_{ij} — одиничні показники j-ї сфери;

n — кількість одиничних показників j-ї сфери.

Інтегральний комплексний показник соціального середовища за всіма сферами може бути розрахований різними способами і методами. Найбільше застосовуються два способи. По-перше, за формулою середньоарифметичної зваженої:

$$K_{\text{інт}} = \frac{\sum_{1}^{n} K_j \times K_m}{\sum K_m}\ , \qquad (2)$$

де K_m — значення коефіцієнта вагомості узагальнюючої оцінки сфер життєдіяльності.

По-друге, за формулою середньоарифметичної простої. При цьому передбачається, що вагомість узагальнюючих оцінок, що входять у розрахунок, однакова:

$$K_{\text{інт}} = \frac{\sum_{1}^{n} \overline{K}_j}{n_j}\ , \qquad (3)$$

де n_j — кількість сфер життєдіяльності.

Значення узагальнюючих показників оцінки кожної сфери життєдіяльності та інтегральної оцінки соціального середовища для наочності можна надати у вигляді графіка.

За результатами виконаних розрахунків видно, що рівень стану соціального середовища становить 64,1 % від сформованих еталонів, стандартів, максимальних значень базового рівня для конкретного місця і певного часу розвитку соціального життя. Спостерігається значна нерівномірність рівня розвитку сфер життєдіяльності в соціальному середовищі. Сфери: ресурсна (= 61,2 %), інфраструктурна (= 44,0 %), соціально-культурна та побутова (= 52,5 %) мають значення, значно нижчі базових еталонів. Такий стан справ мусить спонукати адміністрацію міської території до постійного відстеження динаміки зазначених сфер і активних дій щодо виправлення ситуації.

Можна констатувати, що стан, наприклад, інфраструктурної сфери нижче інтегрального показника соціального середовища на 20,1 пункту (64,1 % —

44,0 %). Уже відзначалося, що всі сфери життєдіяльності взаємопов'язані між собою і становлять єдине ціле. В інфраструктурній сфері створюються матеріальні умови для розвитку соціального виробництва і культурно-побутового комфорту населення. Тому її низький реальний рівень призводить до неповноцінного розвитку соціально-культурної та побутової сфер, обмеження можливостей ресурсної сфери. Значення останньої важко переоцінити: саме у ресурсній сфері забезпечуються нарощування якості та сталий розвиток соціального середовища за рахунок залучення в обіг нових ресурсів і потужностей, що приводить до зростання і розвитку економіки.

Незважаючи на високий рівень показника екологічної сфери (95,0 %), людський чинник своєю життєдіяльністю ініціює негативний вплив на природне середовище, постійно порушує його стійкість і біологічну регуляцію. У зв'язку з цим у країнах з розвиненою ринковою економікою органами системи управління й охорони навколишнього середовища та екологічного аудиту здійснюється постійний контроль рівня антропогенного навантаження на природу і навколишнє середовище. Рішення Міжнародної конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) потребують розроблення і поступової реалізації переходу до моделі сталого та екологічно безпечного розвитку української економіки.

Для більш повного уявлення про стан соціального середовища необхідно враховувати й інші питання щодо ситуації оцінювання, зокрема суб'єктивну оцінку задоволеності суспільства і людини різними послугами у сферах життєдіяльності. Такі показники можна отримати тільки за результатами спеціально організованого вибіркового спостереження, в якому відображаються очікування і настрої людей, нові стандарти матеріального споживання, рівні досягнутих свобод та безпеки існування, доступ до культурно-побутових благ, нові вимоги до якості життя та інші складові.

Висновки. Методологія конструювання інтегрального комплексного показника оцінювання соціального середовища виключає можливість маніпулювання даними, оскільки вони є вимірюваними, отриманими безпосереднім виміром або розрахунковим шляхом. Методика придатна для порівняльних часових і просторових (територіальних) досліджень.

Практичні результати дослідження полягають у такому:

отримані оціночні показники за сферами життєдіяльності можуть бути використані для коригування соціальних програм та формування бюджетно-інвестиційної політики;

інтегральний комплексний показник оцінювання соціального середовища можна застосовувати при розробленні плану соціально-економічного розвитку територій та їх бюджетів, соціальних програм і проектів, заходів щодо створення сприятливого середовища проживання і життєдіяльності людини (ін-

новації в соціальній структурі, нові конкурентоспроможні споживчі послуги, мультимедіа-технології в інформаційній сфері тощо);

система показників може обиратися залежно від спрямованості соціального вектора розвитку території. Оптимальний вибір дозволяє моделювати умови для розроблення організованого і чітко керованого соціального механізму, орієнтованого на забезпечення нової сутності соціального середовища інноваційного типу. Критеріями оцінювання обраних індикаторів мають слугувати сучасні вітчизняні соціальні стандарти або прогресивні стандарти розвинених країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Харківській області : офіц. веб-сайт. — Режим доступу: http://kh.ukrstat.gov/ua/.
2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Держ. ком. статистики України : офіц. веб-сайт. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov/ua/.
3. Благоразумова О. В. Методичні аспекти оцінки соціального середовища / О. В. Благоразумова // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сб. науч. тр. — Албена ; Донецк : ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2012. — С. 60–63.
4. Благоразумова О. В. Модификация социальной среды и ее воздействие на приращение трудового потенциала / О. В. Благоразумова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. тр. / Донец. нац. ун-т. — Донецк : ДонНУ, 2011. — Ч. I. — С. 26–32.
5. Благоразумова О. В. Роль социальной среды в повышении конкурентоспособности человеческого потенциала / О. В. Благоразумова // Конкурентна політика в умовах модернізації економіки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 жовт. 2012 р.) : у 2 ч. Ч. 2 / відп. ред. В. Д. Лагутін. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — С. 104–108.
6. Карлова О. А. Оцінка ефективності організації взаємодії виробничої та соціальної інфраструктури міського комплексу / О. А. Карлова // Практичні аспекти функціонування підприємств міського господарства : монографія. — Х. : Точка, 2012. — С. 248–259.

ОБЪЕКТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЫ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ

Благоразумова О. В.

На основе принятой концепции разработана система единичных и обобщающих показателей оценивания социальной среды и ее структурных элементов — сфер жизнедеятельности общества. Определены их количествен-

ные значения. Выдвинуты предложения об использовании предлагаемой методики оценивания социальной среды как инструментария для решения практических задач, возникающих в процессе ее развития и модернизации, эффективного использования бюджетных средств, правильной расстановки приоритетов при планировании социальных программ.

Ключевые слова: *социальная среда, сферы жизнедеятельности, номенклатура показателей, система показателей, единичные и обобщающие показатели, социальные стандарты.*

OBJECTIVE ASSESSMENT OF THE SOCIAL ENVIRONMENT OF THE POPULATION VIABLE

Blagorazumova O. V.

It is developed a system of individual and aggregate indicators to assess the social environment and its structural elements — the spheres of the society on the basis of the adopted concept. It is developed their quantitative importance. It is put forward proposals for the use of the proposed methodology to assess the social environment as a tool to solve practical problems of the process of development and modernization, effective use of budget funds, the correct priority in the planning of social programs.

Key words: *social environment, the sphere of viable, the range of indicators, the systems of indicators, single and summary indicators, social standards.*

УДК 331.522.4

КАТЕГОРІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ І ВАРТОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ: ІСТОРИКО-ГЕНЕТИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК

О. М. Носик, *кандидат економічних наук, доцент*
Національний фармацевтичний університет

Доведено, що категорія вартості робочої сили є історично вихідною клітинкою людського капіталу, а їх змістовний зв'язок визначають категорії «людина», «робоча сила», «вартість робочої сили», «необхідний і додатковий продукти». Історичний розвиток економічних категорій визначено як єдність трансформацій суто економічної і соціальної складових їх змісту. Обґрунтовано зростання ролі соціального капіталу як складової людського капіталу в період постіндустріальних перетворень.

© Носик О. М., 2013